

Een water-kater voor Brussel?

Hoe de structurele onderfinanciering van VIVAQUA het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met een waterkater opzadelt.

Kobe Martens

1

Water in de stad, - Hoe doe je dat?

Wat is VIVAQUA

VIVAQUA is het Brusselse wateroperator, VIVAQUA is een intercommunale vereniging en heeft de vorm van een coöperatieve vennootschap¹. De coöperatieve bestaat uit de 19 Brusselse gemeenten, 4 Waalse gemeenten (Braine-l'Alleud, Braine-le-Château, Ottignies-Louvain-la-Neuve, Waterloo) en de intercommunale inBW.

VIVAQUA bestaat reeds sinds 1891 en zag zijn takenpakket steeds verder uitbreiden tot opdrachten vandaag die bestaan uit de productie en distributie van drinkwater, het beheer van de rioolnetten en het strijden tegen overstromingen².

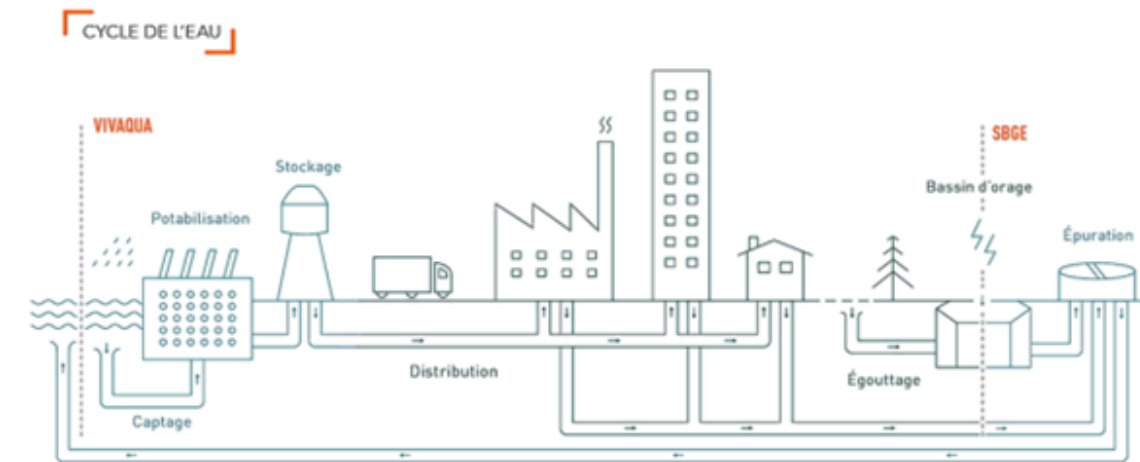
VIVAQUA

De Watercyclus

De watercyclus in een dichtbevolkte en zeer verharde stad is Brussel is complex. Het merendeel van deze infrastructuur bevindt zich onder de grond en is dus bijgevolg onzichtbaar voor het de gewone Brusselaar.

¹ Art. 1 Statuten VIVAQUA

² Art. 17, Ordonnantie, 20 oktober 2006 betreffende de opstelling van een kader voor het waterbeleid, BS 3 november 2006.

Drinkwater

Het drinkwater van VIVAQUA wordt gecapteerd op 26 plaatsen in Wallonië en wordt dan via ondergrondse tunnels tot in Brussel getransporteerd. Eenmaal in Brussel wordt het water behandeld tot drinkwater en dan naar dan verdeeld naar alle afnemers (bedrijven en particulieren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en enkele gemeenten in Vlaanderen).

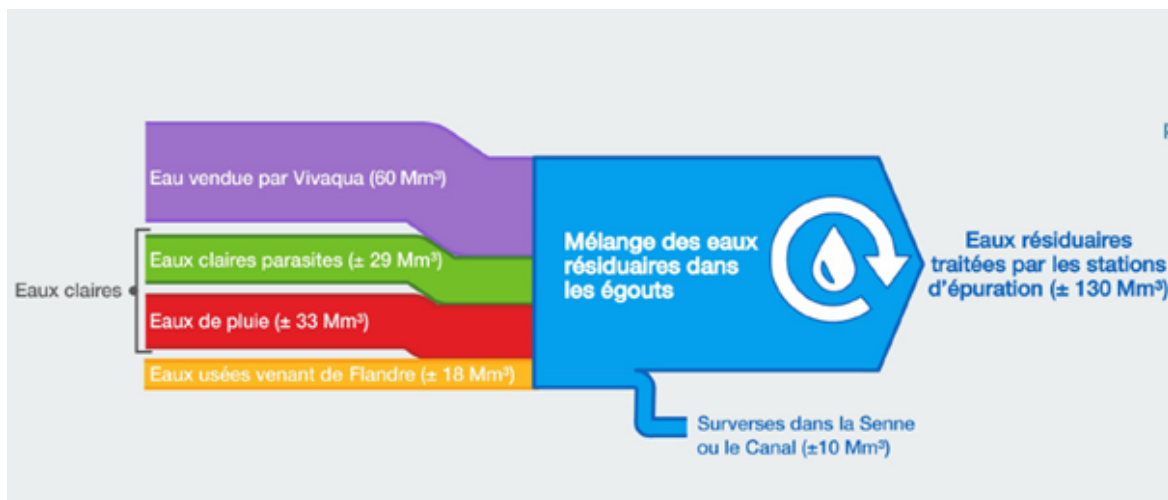
VIVAQUA produceert ongeveer 120 miljoen m³ drinkwater per jaar, ofwel 331 202 m³ per dag, 60 miljoen m³ drinkwater per jaar heeft een bestemming in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, die wordt verdeeld over 3136 km aan drinkwaterleidingen.³

Riolering en strijden tegen wateroverlast

Naast drinkwater is de andere grote opdracht van VIVAQUA het beheer van de rioolnetten en strijden tegen wateroverlast. 99,5% van de Brusselse populatie is aangesloten aan het rioolnet via 1898 km aan riolering. Dit rioleringsnetwerk is algemeen gezien in slechte staat en dient dus stelselmatig gerenoveerd te worden.

³ Activiteitenverslag VIVAQUA 2023

Het Brusselse rioolnetwerk brengt jaarlijks ongeveer 130 miljoen m³ naar de twee waterzuiveringsinstallaties in het gewest. Dat is de som van 60 miljoen m³ drinkwater, 29 miljoen m³ parasitaire helder water⁴, 33 miljoen m³ regenwater en 18 miljoen m³ Vlaams afvalwater.⁵

Dit zijn de jaargemiddelden, maar het rioolnetwerk is uiteraard niet enkel voorzien op een constante gemiddelde stroom van afvalwater. Het is de piekcapaciteit, voor de momenten van hevige regenval, die het rioolnetwerk danig onder druk zetten en bijgevolg enorme investeringen van VIVAQUA vergen.

De periodes met korte en zeer hevige regenval zullen we steeds vaker zien. Tussen 2007 en 2017 vonden welgeteld 19 significatie overstromingen plaats, waarvan bijna de helft normaalgezien slechts éénmaal om de 100 jaar zouden moeten voorkomen. Deze waren allemaal te wijten aan overtollig regenwater en bijgevolg opstuwend rioolwater.⁶ De klimaatverandering zal deze periodes met korte en zeer hevige regenval alleen maar doen toenemen.

⁴ 'Parasitair helder water' is water van natuurlijke bronnen (bronwater, grondwater, drainage van vijvers en grachten) die rechtstreeks in het rioolsysteem stromen en zich vermengen met het afvalwater.

⁵ May, X. (2023). Le prix de l'eau à Bruxelles ne respecte pas le principe du pollueur-payeur. Brussels Studies.

⁶ Water en aquatisch milieu: stand van zaken. (2023, April 11). Leefmilieu.brussels. <https://leefmilieu.brussels/burgers/tools-en-data/het-milieu-stand-van-zaken/water-en-aquatich-milieu-stand-van-zaken#de-recente-significante-overstromingen>

2 Water in de stad - Hoe financier je dat?

Ook al is veel van de infrastructuur voor de watercyclus van VIVAQUA nauwelijks zichtbaar voor de burger, het renoveren, onderhouden en uitbreiden van deze infrastructuur kost handenvol geld.

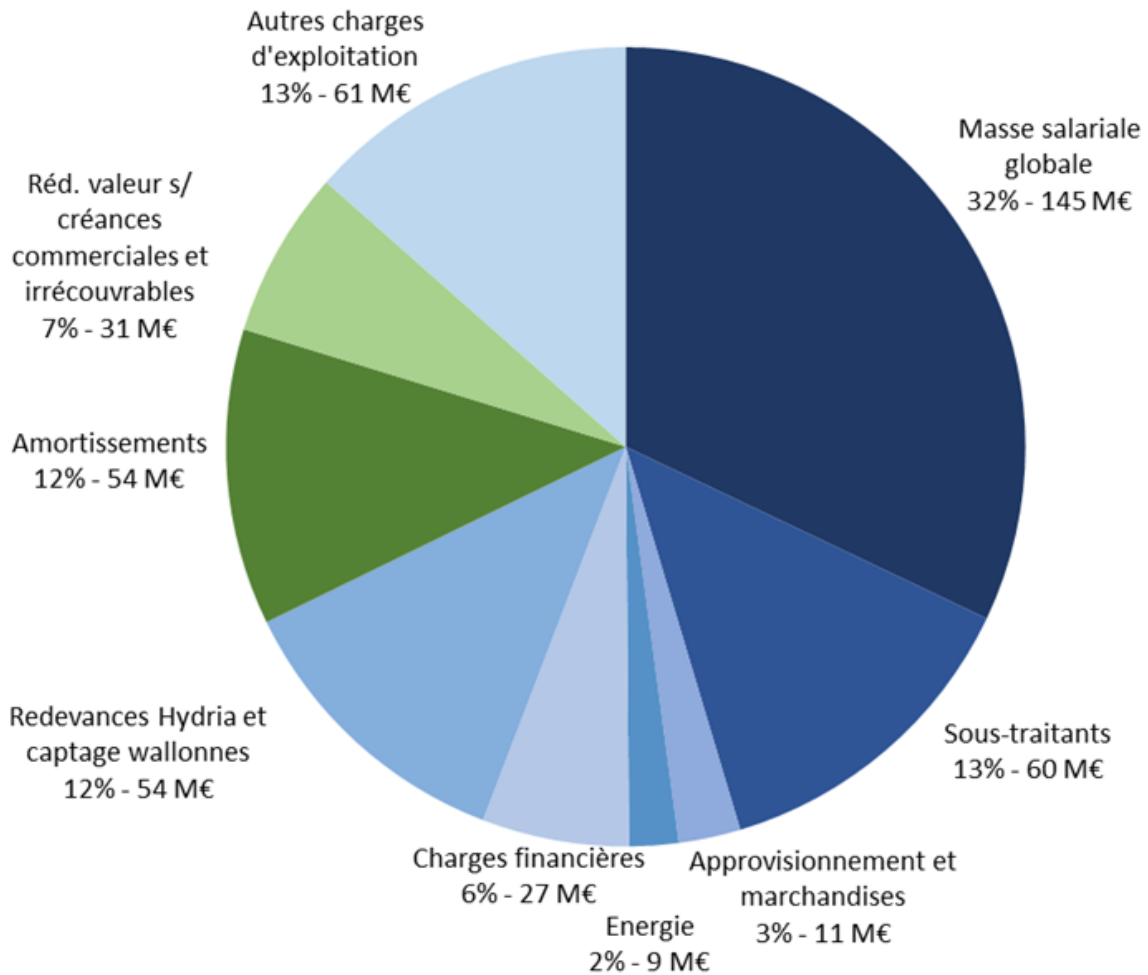
De kosten en financiering van VIVAQUA⁷

Het grootste deel van het budget van VIVAQUA gaat naar de lonen. In 2023 had VIVAQUA 1320 werknemers in dienst, met een gemiddelde leeftijd van 47 jaar, 51% is arbeider, 85% is man en slechts ¼ heeft een diploma hoger onderwijs. VIVAQUA is een grote werkgever met oude, mannelijke en veel arbeiders in dienst.

In 2023 had VIVAQUA €451 miljoen aan kosten, waarvan 1/3 aan lonen.

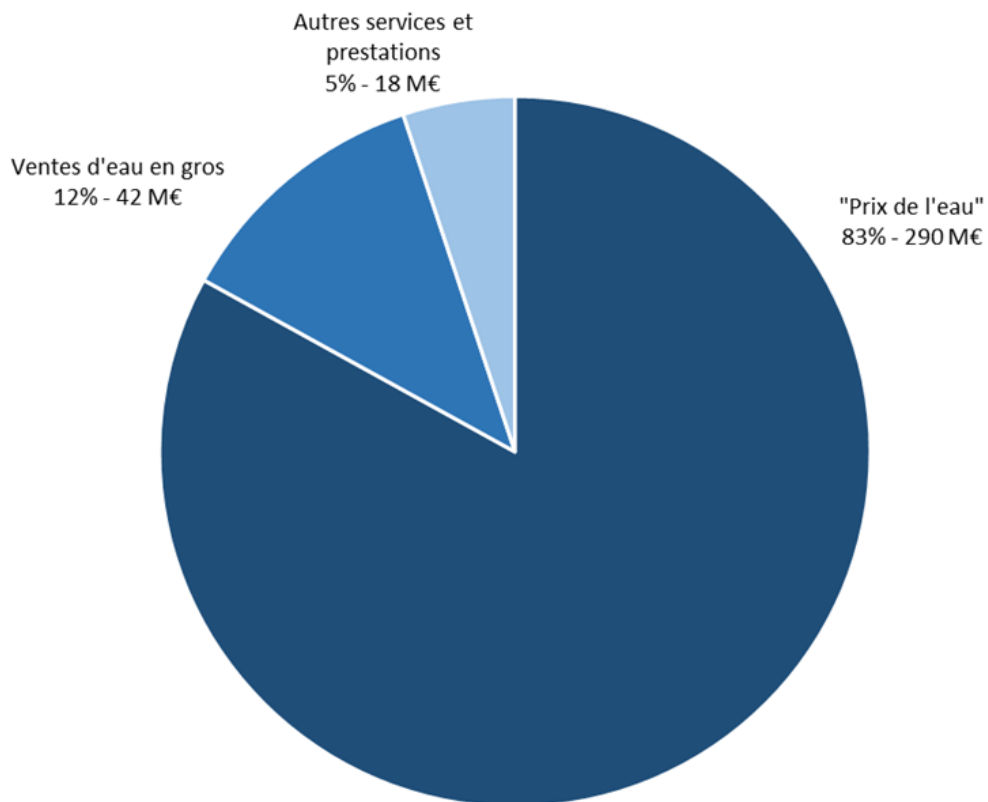
⁷ Bovy, L. (2024, 21 februari). Situation Financière de VIVAQUA [Powerpoint-slides].

Ventilation des charges par nature

De financiering van VIVAQUA komt hoofdzakelijk uit de facturering van drinkwater. Zo bracht in 2023 de waterfactuur van de Brusselaar €290 miljoen van de totale ontvangsten van €350 miljoen op.

Ventilation des recettes par nature

Met €450 miljoen aan kosten en €350 miljoen aan opbrengsten zit er voor 2023 dus reeds structureel een haar in de financiële boter.

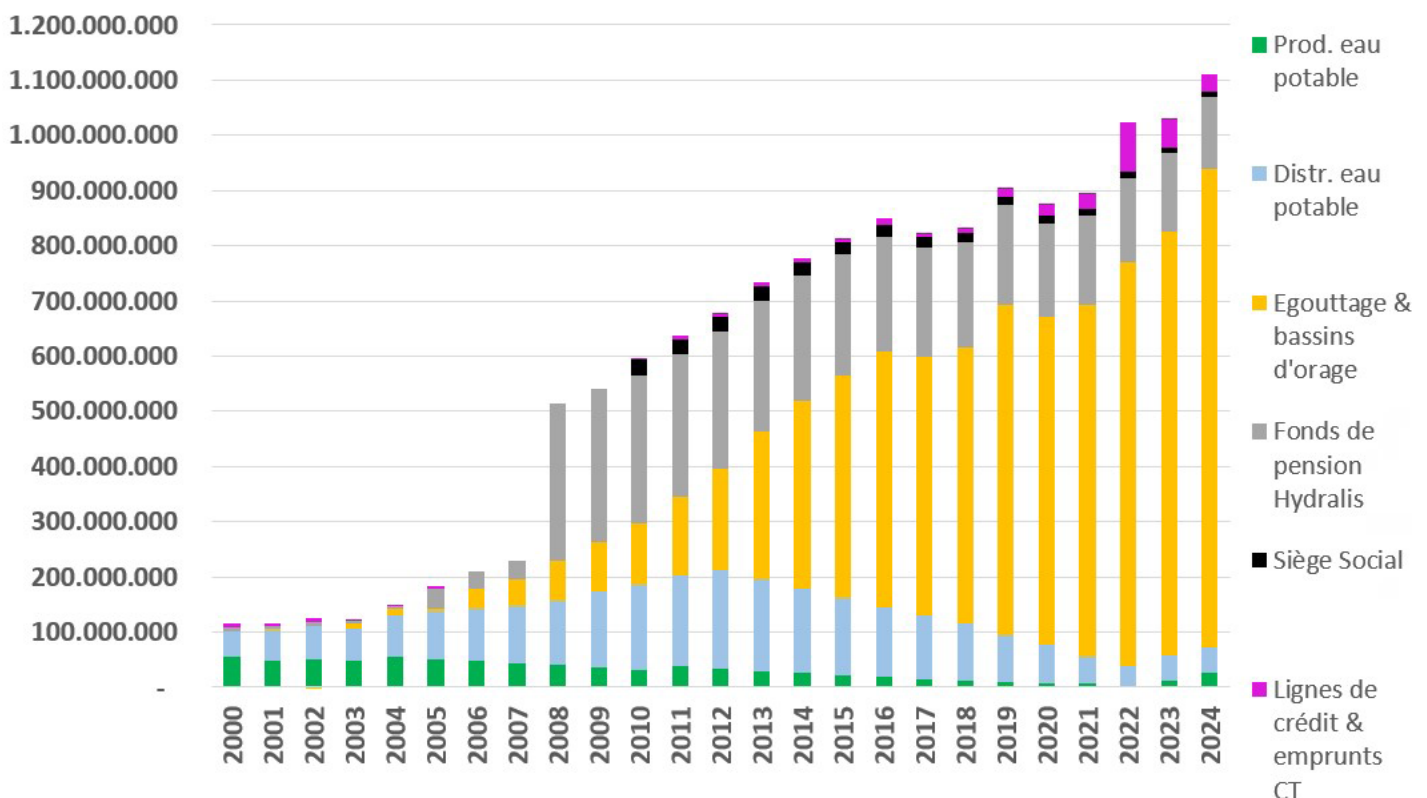
De consequenties van

- een hoge inflatie, met stijgende lonen en materiaalkosten als gevolg
- stijgende interestvoeten
- hoge energiekosten
- noodzakelijke investeringen om aan de politieke plannen te voldoen

Dit doet de boeken voor 2023 van VIVAQUA voor € 61 miljoen in het rood gaan. Deze extra schuld moet gefinancierd worden met een nieuwe leningen. Extra schuld papier is iets wat VIVAQUA niet nodig heeft.

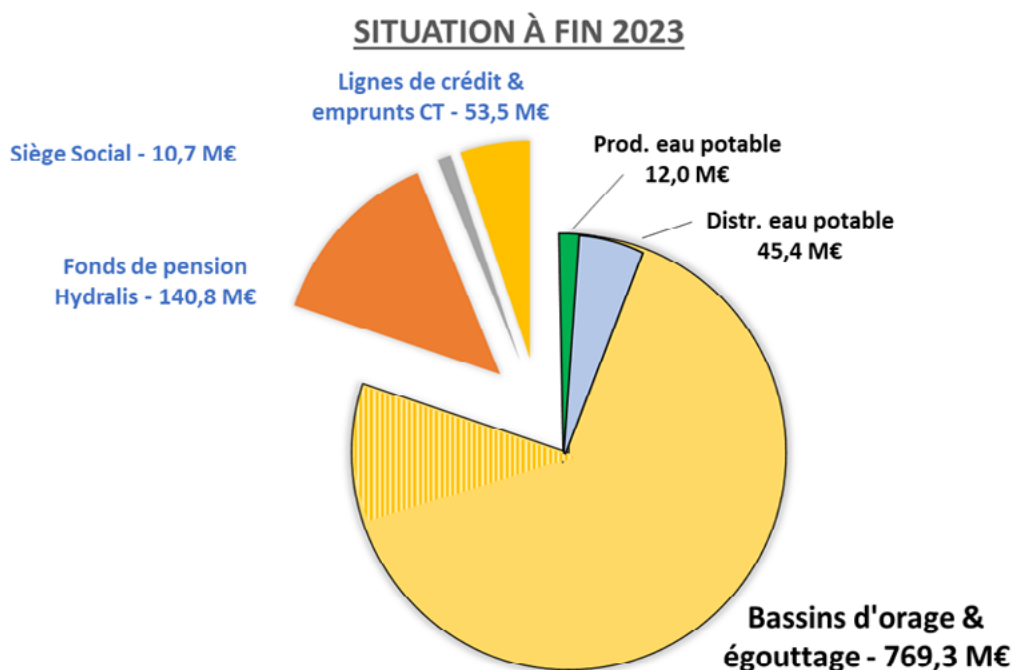
Historische schuld van VIVAQUA

Met het nieuwe schuldpapier zou de globale schuld van VIVAQUA eind 2024 oplopen tot €1,110 miljard. Dat komt vooral omdat VIVAQUA een enorme historische schuldenberg meetorst.

Figuur 1 - Historische schuld van VIVAQUA - Presentatie Bovy, L. 21 februari 2024

Deze schuld bestaat vooral, voor 81%, uit de noodzakelijke investeringen in het tegengaan van wateroverlast, naast drinkwater de tweede belangrijke taak van VIVAQUA. Het produceren en transporteren van drinkwater, de meest gekende en zichtbare taak van VIVAQUA is slechts verantwoordelijk voor een fractie van de financiële schulden.

De stijgende interesten op zo'n enorme schuldenberg, duwen de kosten de hoogte in zonder extra investeringen. Door het stijgen van de gemiddelde interestvoet van 2.6% naar 3%, zouden de interestkosten van VIVAQUA in 2024 met meer dan 50% stijgen in vergelijking met 2022. Van €21 miljoen naar €34 miljoen.

Nu is VIVAQUA niet de enige wateroperator die een grote schuld meedraagt. Ook sommige wateroperatoren die ook instaan voor riolering en waterzuivering uit Wallonië (SPGE) en Vlaanderen (Farys & Aquafin) hebben een hoge schuldratio.

2022 (en M€)	Dettes financières	Chiffre d'affaires	Ratio dette/CA
SWDE	490,32	584,08	0,84
CILE	63,80	145,17	0,44
SPGE	1.595,03	413,79	3,85
Farys	1.282,93	500,87	2,56
DWG	429,98	854,90	0,50
Waterlink	38,69	292,43	0,13
Pidpa	265,95	358,76	0,74
Aquafin	2.354,57	638,30	3,69
VIVAQUA	1.023,23	299,00	3,42
Hydria	86,21	80,65	1,07

Figuur 2 - Schuld t.o.v. omzet - verschillende wateroperatoren België - Presentatie Bovy, L. 21 februari 2024

3

Water in de stad - Wat brengt de toekomst?

De prijs van het water

Aangezien de grootste inkomstenbron van VIVAQUA de factuur van drinkwater, heeft die gezien de financiële situatie een ferme evolutie meegemaakt in de laatste jaren.

In 2022 werden de tarieven voor het water voor het eerst sinds 2014 gevoelig opgetrokken. Het betrof een inhaalmanoeuvre die zich legitimeerde door een stijgend kostenplaatje bij VIVAQUA gecombineerd met stagnerende inkomsten. De stijging bedroeg 15%, maar liet alle huishoudens die onder statuut van verhoogde tegemoetkoming vallen buiten schot. De ferme verhoging van de tarieven werd toegestaan door Brugel⁸, want ze waren éénmalig, waarna voor de jaren 2023 tot 2026 de tarieven telkens gewoon zouden worden geïndexeerd (+2% per jaar).

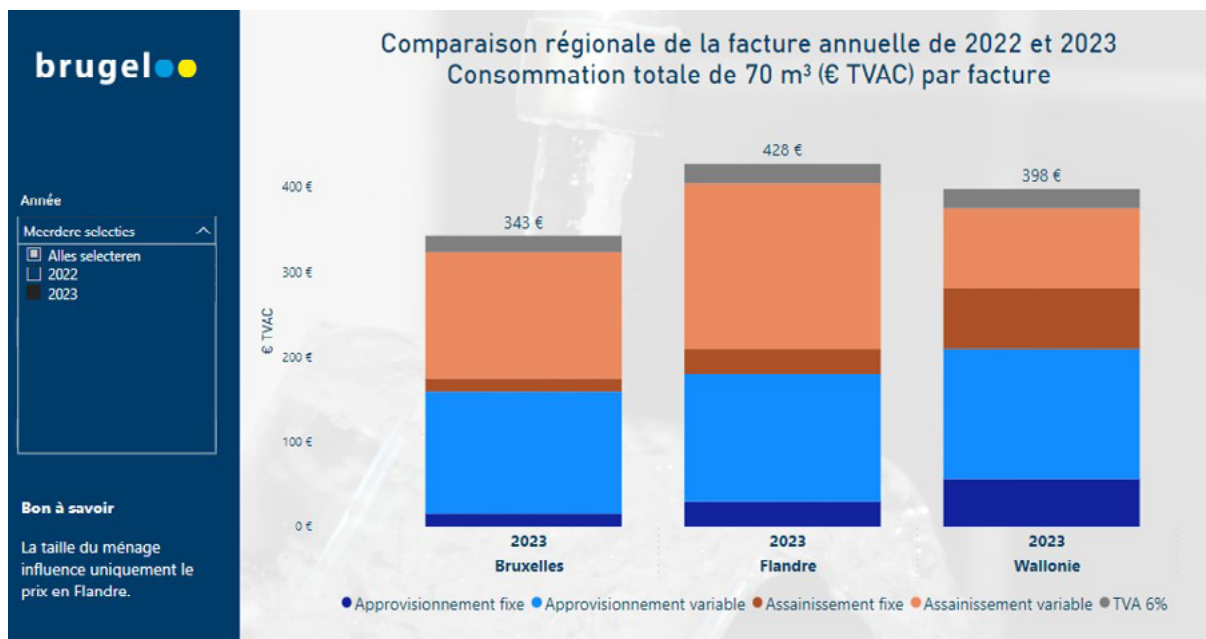
Maar begin 2023 diende VIVAQUA opnieuw een aanvraag tot verhoging van de tarieven bij Brugel in. Ze wilden de voorziene tarieven herzien, en nogmaals grote verhoging van +14,5% in 2023, +4,1% in 2024 en dan telkens +2% in 2025 & 2026 doorvoeren. De totale stijging van de waterfactuur tussen 2022-2026 zou dan 43% zijn.

Deze stijging van de facturen wordt gerechtvaardigd door de stijgende loonkosten en inflatie aan de ene kant, en stijgende rentelasten op de enorme schuld aan de andere kant.

8 BRUGEL : De Brusselse onafhankelijke regulator voor energie en water, bevoegd voor het vastleggen van de tarieven.

Brugel had eigenlijk geen keuze, want een kredietlijn voor €100 miljoen bij de Europese Investeringsbank werd toegekend mits het respecteren van 2 financiële ratio's (Netto financiële schulden / EBITDA < 9,50⁹ & EBITDA/rentelasten > 1,09¹⁰) voor de duur van het krediet. Het niet respecteren van deze ratio's, zou andere kredieten van het gewest bij de EIB in het gevaar brengen en de kredietwaardigheid van het gewest aantasten.

Volgens VIVAQUA zijn de prijsverhoging dus hoogstnoodzakelijk en eigenlijk vooral een milde correctie op de bevriezing van de waterprijs in de periode 2014-2019. De prijs van drinkwater ligt in Brussel dan ook gevoelig lager dan in de andere gewesten.

⁹ De zelffinancieringsmarge mag niet meer dan 9,5 keer de totale Schuld overtreffen

¹⁰ Er moet een veiligheidsmarge zijn tussen de zelffinancieringsmarge en de totale uitgaven als gevolg van leningen (rentelasten + kapitaalaflossingen)

De Brusselaar en zijn waterfactuur

Ook al is de waterprijs lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lager dan in de andere gewesten, de waterfactuur weegt er vaak harder door dan in de andere gewesten.

In 2020 kampte meer dan 1/5e¹¹ van de Brusselse gezinnen met waterarmoede¹². In tegenstelling tot energie is waterverbruik niet elastisch in relatie met inkomen, huishoudens die in armoede leven verbruiken niet minder water dan rijke huishoudens.¹³

Het mag dan ook niet verbazen dat het aantal wanbetalers, waterfacturen die onbetaald blijven, de laatste 10 jaar verdubbelde. Eind 2023 was het totale bedrag voor facturen die onbetaald blijven bij VIVAQUA gestegen tot € 95,6 miljoen op een totale facturatie van € 328,7 miljoen. De pandemie en daaropvolgende energiecrisis hebben van de waterfactuur een moeilijk betaalbare factuur gemaakt voor veel Brusselse huishoudens. Het verbod om het water af te sluiten voor huishoudens (1 januari 2022) en de problematische overgang naar een nieuw informaticasysteem bij VIVAQUA hebben deze cijfers waarschijnlijk nog wat extra doen stijgen. Maar bij veel Brusselse gezinnen is het betalen van de waterfactuur sowieso niet evident.

De gevolgen en risico's voor VIVAQUA en het BHG

Aangezien de tarieven al gevoelig zijn gestegen, kan VIVAQUA niet anders dan acties te ondernemen om de uitgaven te beperken, genaamd VIVAnext.

Zo wordt er op de industriële werking ingezet om minder energie verbruikende technieken en goedkopere werkprocessen in te voeren, worden waterlekken intensiever opgespoord en rapper gedicht, worden desSchalen voor de renovatie van de rioolnetten lokaal (in Anderlecht) geproduceerd, wordt er gekuist in de voertuigenvloot en worden niet noodzakelijke gebouwen verkocht.

¹¹ Koning Boudewijnstichting (2023). Barometers energie- en waterarmoede Analyse en interpretatie van de resultaten 2021.

¹² Als het gewicht van de huishoudelijke waterfactuur 2,1% van het huishoudbudget overschrijdt spreekt men van Waterarmoede

¹³ May, X., Bacquaert, P., Decroly, J.-M., Guiran, L. de, Deligne, C., Lannoy, P., & Marziali, V. (2021). Why not do away with tiered water pricing in Brussels? Brussels Studies. <https://doi.org/10.4000/brussels.5519>

Daarnaast worden ook problematischere acties ondernomen om de kosten te drukken. Zo worden de statutaire werkovereenkomsten uitgefaseerd en wordt er enkel nog contractueel aangeworven, kunnen werknemers makkelijker worden ontslaan, is het Callcenter uitbesteed en worden contracten met onderaannemers heronderhandelt.

Ook de onderhoudsplanning van de riolering ondergaat een verplichte afslanking, zo wordt jaarlijks maximum 14km aan riool vernieuwd (voordien 17,5km) en word maximum 20km nieuwe waterleiding gelegd (voordien 36,5km).

Deze besparingen in onderhoud en vernieuwingen komen niet zonder risico. VIVAQUA stelt dat 220 km aan riolering in zeer slechte staat zijn en dringend moeten worden vernieuwd en 12% van de waterleidingen zijn in oud en fragiel materiaal gemaakt en moeten zo snel mogelijk worden herlegd.

Werknemers die vertrekken worden niet vervangen, behalve als het vitale functies zijn.

De risico's zijn legio: zo kunnen lekkende waterleidingen grondverschuivingen veroorzaken en lekkende rioleringen daarnaast ook de grond ernstig vervuilen.

Het maar minimaal onderhouden van de drinkwatertoevoer brengt de drinkwatertoevoer in Brussel in het gedrang.

Het niet vervangen van werknemers is een groot risico op het overbelasten van de resterende werknemers en het verlies van de expertise en ervaring in VIVAQUA.

4

Naast besparingen, welke oplossingen zijn er voor water in de stad?

Het is duidelijk dat als we betaalbaar drinkbaar water willen en het gewest willen klaarmaken voor de klimaatverandering en hevigere regenval die daarmee gepaard gaat, we niet kunnen besparen op de operator die ons drinkwater bezorgt en de strijd tegen wateroverlast voert. Er zal een omslag moeten komen in ons waterbeheer.

Geïntegreerd regenwaterbeheer

Zo zal bij het ontwerpen van de openbare ruimte en de verplichtingen bij bouwvergunningen steeds vaker het concept van geïntegreerd regenwaterbeheer opduiken.

Geïntegreerd regenwaterbeheer is het beheren van regenwater op de plaats waar het valt door het aanleggen van groenvoorzieningen en zo het regenwater niet af te voeren via de riool, maar in de grond te laten sijpelen. Dit is goed voor het grondwater en helpt bij droogteperiodes, maar ontlast ook de riolering en waterzuiveringsinstallaties.

Figuur 3- Gestion des eaux pluviales sur la parcelle et dans l'espace public - Bruxelles Environnement

Enkele praktische voorbeelden :

Figuur 4- Gestion des eaux pluviales sur la parcelle et dans l'espace public - Bruxelles Environnement

Figuur 5- Gestion des eaux pluviales sur la parcelle et dans l'espace public - Bruxelles Environnement

Financieringsprincipe

Het principe van, vervuiler betaalt, is in veel opzichten een goed principe om de noodzakelijke investeringen voor klimaatadaptatie te financieren. Maar bij de financiering van de investeringen voor wateroverlast in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt dit principe helaas niet gerespecteerd.

VIVAQUA is de Brusselse wateroperator die, naast het voorzien van drinkwater, moet strijden tegen wateroverlast. Maar de intercommunale wordt enkel gefinancierd door de drinkwaterfactuur bij de gezinnen en de bedrijven, terwijl de grootste kosten liggen in het onderhoud van de riolering en aanleg van stormbekkens, het strijden tegen wateroverlast dus.

Een hypothetisch gezin van 4 personen die een villa bezit, hun hele oprit asfalteren en hun tuin aanleggen met enkel ondoordringbaar terras, dragen veel meer bij aan de wateroverlast dan een hypothetisch gezin van 4 personen die een appartement huurt waar ze geen impact hebben op de verharding. Toch zullen beide gezinnen via hun waterfactuur evenveel betalen aan VIVAQUA om de wateroverlast aan te pakken.

Als het gezin met de villa dan ook nog eens een regenwaterput aanlegt heeft die is aangesloten op het toilet en de wasmachine, mede gefinancierd met Renolution premies, dan zal hun waterfactuur zelfs veel lager liggen, terwijl ze door het verharden van hun oprit en tuin juist meer wateroverlast veroorzaken en ze zo VIVAQUA eigenlijk op grotere kosten jagen.

Na de tariefverhogingen van VIVAQUA in 2022 en 2023 is het zeer waarschijnlijk dat er nog tariefverhogingen zullen volgen.

De precaire financiële situatie van VIVAQUA kan niet enkel worden opgelost met besparingen. Deze besparingen brengen dan ook te grote risico's met zich mee.

De klimaatverandering beïnvloedt reeds vandaag de hoeveelheid regenval op een korte periode, er zal blijvend dure investeringen moeten worden gedaan om de riolering te vernieuwen en de strijd tegen wateroverlast te voeren.

De normen voor drinkwater worden steeds strikter, daaraan voldoen zal ook investeringen vergen. De terechte interesse in regenwaterputten en rationeler drinkwatergebruik zullen in de toekomst de verkochte volumes drinkwater van VIVAQUA doen stagneren en dalen. Dit terwijl de kosten blijvend zullen stijgen.

Een andere financiering van VIVAQUA dringt zich op.

Conclusie

een ander financieringsmodel voor water

VIVAQUA vervult een essentiële rol in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Om de continuïteit van de activiteiten van VIVAQUA te garanderen, zal in dit financieringsmodel de drinkwaterprijs blijven stijgen. Deze prijsstijgingen zullen steeds moeilijker zijn om te betalen voor de grote groep preciaire huishoudens in het gewest.

Zo dringt een nieuw financieringsmodel voor VIVAQUA zich op.

Een financiering, naar het voorbeeld van andere publieke instellingen voor essentiële diensten, via een subsidie of dotatie gefinancierd via de belastingen; zou de inkomsten van VIVAQUA beter spreiden. Zo zouden de sterkste schouders, via hun belastingen, meer bijdragen.¹⁴

Zoals vaak ontspringen bij belastingen vele kapitaalkrachtigen in Brussel de dans om bij te dragen. In deze zou er een antwoord kunnen schuilen in het voor een deel financieren van VIVAQUA via de onroerende voorheffing of het kadastraal inkomen. Deze belasting hangt vast aan het domicilie, is gerelateerd aan de grote van het bebouwde oppervlakte en kan minder makkelijk worden ontdoken.

Drinkwater en de strijd tegen wateroverlast is te belangrijk om te verwaarlozen, VIVAQUA verdient beter.

¹⁴ May, X. (2023). Le prix de l'eau à Bruxelles ne respecte pas le principe du pollueur-payeur. Brussels Studies. <https://doi.org/10.4000/brussels.7065>

